

TOLSTOY VE DOSTOYESKİ'NİN YORUMLARIYLA BALKANLARDA SAVAŞA BAKIŞ

Özlem PARER

Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, oparer@gmail.com

ÖZET

Tolstoy *Anna Karenina*'yı romana adını veren kahramanın rayların altında can vermesiyle bitirmekle yetinmemiş, Vronskiy'i Balkan cephesine savaşa göndermiştir. Büyük yazarın çağdaşı Dostoyevski ise *Bir Yazarın Güncesi*'nde panslavist görüşleri doğrultusunda Rusya'nın İstanbul üzerinde kurmak istediği egemenliği bir gereklilik olarak dile getirmiş ve Tolstoy'un savaş karşıtı insancıl yaklaşımını kendi halkından farklı düşünmek olarak açıkça eleştirmiştir. Bu çalışmada her zaman kıyaslanan iki dev yazarın, kendi inanç ve felsefe sistemlerini geliştiren iki düşünürün çağın sorunu karşısında takındıkları farklı tavrın yazıya dökülüşü incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tolstoy, Dostoyevski, Anna Karenina, Yazarın Günlüğü, 1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşı.

AN OUTLOOK OF BALKAN WAR WITH A VIEW TO TOLSTOY AND DOSTOEVSKY'S COMMENTS ON IT*

ABSTRACT

Tolstoy didn't plan to finish his novel "Anna Karenina" with the death of its protagonist on the rails, but with sending Vronsky to the front of the Ottoman-Russian war to attract his contemporaries' attention towards it. On the other hand, in his book "A Writer's Diary" his contemporary Dostoevsky, defended in conformity with his pan-slavist views the idea that Russia's wish to build sovereignty over İstanbul was a necessity and criticized Tolstoy's anti-war humanitarian approach towards it, which differed totally from that of his compatriots. On this study, the different points of view of the constantly compared great writers Tolstoy and Dostoevsky towards the Ottoman-Russian war have been dealt with.

Key Words: Tolstoy, Dostoevsky, Anna Karenina, A Writer's Diary, 1877-1878 Ottoman-Russian War

GİRİŞ

Temmuz 1875'te Osmanlı egemenliğine karşı Bosna-Hersek'te başlayan isyan dalgası, yapay olarak büyütülür ve kısa sürede Balkanlarda hızla yayılır. Uluslararası bir sorun haline alan isyanlar yarımada kanlı çatışma ve katliamlara neden olur. Sırbistan ve Karadağ, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açar. Rusya bu gelişmelerde yer alır ve olaylarda daha önce yalnızca bazı entelektüeller arasında söz edilen panslavizm etkin bir güç olur.¹

* Bu çalışma 2012 yılında Üsküp'te (Makedonya) düzenlenen XVII. Uluslar Arası Türk Kültürü sempozyumunda sunulmuş ve bildiri kitapçığında yayınlanmıştır. Sempozyum düzenleme kurulunun çalışmanın yeniden yayınlanmasıyla ilgili izni vardır.

¹ A.N.Kurat, **Rusya Tarihi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2. Baskı, 1987, s. 356.

Panslavist komiteler toplumun önde gelenlerinden köylülere kadar, içlerinde sekiz yüzü Rus subayı olmak üzere Sırp ordusunda savaşıyor beş bin gönüllü gönderir. Sırp ordusunu Rus kaynaklarında "Türkistan kahramanı" olarak anılan General Mihail Çernyayev gönüllü olarak yönetir. Türklerin Sırpı yenilgiye uğratmasıyla Slav halkları için tek umut Rusya'nın Osmanlı'ya karşı müdahalesi olur. Balkanlarda çatışmanın sürmesi üzerine Rusya 24 Nisan 1877'de Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaş ilan eder.²

Tarih kaynaklarının yazdığı bu olaylar, Tolstoy'un 1877'de tamamladığı romanı *Anna Karenina*'nın son bölümünde aynen yankılanmaktadır: "(...) o sıralarda, daha önce toplumda için için yanan Slav sorunu baş gösterdi. (...) insanlar bu dönemde Slav sorunu veya Sırp savaşı dışında başka bir konudan ne söz edebiliyor ne de yazabiliyordu. Genellikle işsiz-güçsüz takımının zaman öldürürken yaptığı her şey şimdi Slavlar yararına yapılıyordu. Balolar, konserler, akşam yemekleri, söylevler, hanımların kıyafetleri, içki alemleri... Bütün bunlar Slavlara duyulan sempatinin kanıtlarıydı".³ Tolstoy Rus toplumundaki bu dalgalanmanın betiminin ardından, kahramanlar arasında geçen diyaloglarda tarihi olayların yorumlarına yer verir: "Özellikle bu günlerde kalabalığın kaynaştığı Kursk İstasyonu'na zar zor ulaştıklarında dört yük arabası dolusu gönüllünün geldiğini gördüler. Onları, ellerinde çiçek demetleriyle hanımlar karşıladı. (...) — Bizden sekiz yüz kişi sevk edilmiş, doğru mu? Malvinskiy bana inanmıyor. — Sekiz yüzden çok. Doğrudan Moskova'dan gönderilmeyenleri de sayarsanız bini aşkın olmaları gerekir. Bayan sevinçle atıldı: — İşte ben de bunu söylüyordum ya! Bir milyon Ruble toplanmış, doğru mu dersiniz? — Daha çok Prens".⁴ Başkahramanın adını taşıyan bir romanın, bu kahraman öldüğü halde hala sürmesi, edebiyat geleneğinin gerekliliği olarak açıklanamaz. Ancak Tolstoy gibi bir yazarın tanıdığı olduğu dönemde çok farklı topraklarda yaşanan acılara, kanayan yüreklere karşı duyarlılığı olarak yorumlamak mümkündür. Nitekim Anna'nın başka bir yolla değil, kendini bir trenin altına atarak intihar etmesi de, yine o yıllarda büyük kentlerde özellikle demiryollarında yaygınlaşan intihar dalgasının bir izdüşümü, yazarın duyarlılığının yansımasıdır.⁵ *Anna Karenina*'nın son bölümü, özellikle ve ağırlıklı olarak XV. ve XVI. alt bölümleri, Tolstoy'un patlak vermekte olan savaşa ilişkin kaygılarını dile getirebileceği ve üstelik romanın her bölümünün ilgiyle beklendiği göz önüne alındığında, toplumun geniş kesimlerine sesini duyurabileceği verimli bir alandır.

Balkanlarda Osmanlı İmparatorluğu'na karşı isyan dalgasının yükseldiği sırada Tolstoy'un çağdaşı, yaratıcılık ve çağın sorunlarını gündemde tutma açısından Tolstoy⁶ kadar önemli bir yazar olan Dostoyevski⁷ de *Bir Yazarın*

² N.V. Riasanovsky, M.D. Steinberg, **Rusya Tarihi**, Çev. F.Dereli, İnkılap, İstanbul, 2011, ss. 399-400; A.B. Şirokorad, **Osmanlı-Rus Savaşları**, Selenge, İstanbul, 2009, ss. 404-410.

³ L.Tolstoy, **Anna Karenina**, "Hudojestvennaya literatura", Leningrad, 1982, C.2, s. 342.

⁴ A.g.y., ss. 343-344.

⁵ E. Babayev, **"Anna Karenina" L.N. Tolstogo**, "Hudojestvennaya literatura", Moskova, 1978, s. 17.

⁶ Lev Tolstoy (1828-1910), ahlaki tanık olarak dünyadaki kötülüğe karşı durma ve doğruları söyleme gibi Rus yazarlardan beklenenleri verebilmiş bir yazardır. Mükemmel bir eğitim görmüş, ayrıcalıklı bir gençlik yaşamış ve tipik bir aristokrat olarak yetişmiştir. Özellikle yazarlığının son döneminde hem idol hem de hedef haline gelir. Farklı düşünme yetisi ileri yaşlarında daha belirgin olarak ortaya çıkar ve tek gerçek ibadetin ahlaki olarak iyiliği günlük yaşamda uygulamak olduğunu savunur. Özellikle resmi kilise düşüncesine karşı oluşuyla 1901 yılında Rus Ortodoks Kilisesi tarafından aforoz edilir. Bkz., N.V. Riasanovsky, M.D. Steinberg, A.g.y., s. 469.

⁷ Fyodr Dostoyevski (1821-1881) gençlik ve ilk yazarlık yıllarında radikal sol düşünceleri benimsemiş ve bu nedenle idama mahkum olmuştur. Yirmi sekiz yaşındayken tam kurşuna dizileceği sırada af haberinin ulaşmasıyla Sibiryada dört yıl ağır hapis mahkûmiyetinin ardından, cezasını beş yıldan fazla süreyle er olarak hizmet ederek tamamlamıştır. Sibirya dönemiyle

Güncesi'nde (*Dnevnik pisatelya*)⁸ bu konuyu genişçe işler. Tolstoy'un kurmaca bir yapıtta ele aldığı savaş ilanıyla panslavist duyguların uyanışı, Dostoyevski'nin güncesinde bir gazete haberi gibi kesin ve net ifadelerle, ancak özel bir bölümde ve açık bir coşkuyla duyurulmaktadır: "Çarın savaş bildirisi okunduğunda, halk haç çıkarttı ve bu savaş için birbirini *kutladı*.(..) bütün kasabalarda, köylerde halk gücü ölçüsünde para, araba bağışlıyor ve bu binlerce insan aniden tek bir bedenmiş gibi haykırıyor: 'Hep birlikte savaşmaya gideceğiz'. Bağışçılar Peterburg'da hasta ve yaralı askerler için toplanıyor, binlerce Ruble bağış yapıyor, ama adlarını kayda bile geçirmiyorlar".⁹ Dostoyevski'nin güncesinde bu olayı ele alış ve ifade biçimi, Rus halkının "Slav kardeşleri"yle sürdürdüğü dayanışmanın içtenliğini kanıtlamaya yöneliktir. Tarih kaynaklarının da yazdığı gibi, "1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı, sebepleri ne olursa olsun, Rus halkının, çarlık Rusya'sında, en çok desteklediği savaş oldu. Benzer propaganda yöntemlerine ve kullanılan benzer 'öteki' ve 'kendi' imgelerine rağmen, Rus hükümeti halkını hiçbir zaman 93 Harbi'nde olduğu gibi motive edemedi".¹⁰

Balkanlarda patlak veren olaylar Dostoyevski'nin Slav kanını canlandırmış ve özellikle panslavist düşüncelerini ifade edebileceği bir alan bulmasını sağlamıştır. Dostoyevski "Biz *istemedikçe* bütün Avrupa'nın ne Yahudilerinin tamamı, ne milyonlarca altını, ne de milyonlarca ordusu bizi yenebilir, bunu bilmiyor ve anlamıyorlar" diyerek bir yandan Rusya'nın gücünü yüceltmekte, diğer yandan da tüm Avrupa'ya kafa tutmaktadır.¹¹ Dostoyevski'nin güncesinin genel anlatımı, bu savaşı bir fırsat olarak kullanıp Rusya'nın Avrupa'nın "kurtarıcı"lığına girişmesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Savaş arifesinde, 1877 Martında "hasta adam" olarak anılan Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir Doğu savaşıyla yıkımın eşiğinde olduğunu belirtirken Rusya'nın "kurtarıcı"lığını da duyurur: "Evet, hiç kuşkusuz, yalnızca Rusya, Avrupa'da Doğu sorunu üzerine Slavlar adına konuşan tek ülke olan Rusya, onları kesin olarak kurtarabilir".¹² Çağdaş değerlendirmelerde de yer aldığı gibi Dostoyevski, Avrupa'da yenileşmeyi Rusya'nın sağlayacağına, bu yenilenmenin köklere, Ortodoksluğa, geleneklere, Rusya'nın özgünlüğüne dönüşle olabileceğine inanmış bir yazardır.¹³ Aslında Dostoyevski'ye göre, Rus halkı yalnızca Avrupa'yı ya da Slav dünyasını değil, bütün dünyayı kurtaracak güçtedir. Çünkü mesihçe bir yaklaşımla gerekli olan Tanrı vergisi evrensel sempati yalnızca Rus halkında vardır.¹⁴ Hatta Ortodoks ütopyasının mesihçi ögesi, yani "Rus halkının dünya çapındaki insanlık görevi" vurgulaması Dostoyevski'de klasik panslavizmde görülenden çok daha güçlüdür.¹⁵ Ancak yansız tarihçilik anlayışıyla da dile getirildiği gibi, "bu saçmalıklar (...) Rusya'nın

keskin bir değişim geçirmiş ve yaşamına bu kez aşırı sağcı bir yazar olarak devam etmiştir. Savaş yıllarının öfke bulutu arasında panslavizmin yayılması coşkusunu yansıttığı yazılarında Yahudiler, Almanlar, Katolikler, sosyalizm, tümüyle Batı dünyası hedef olmuştur. Bkz., N.V. Riasanovsky, M.D. Steinberg, A.g.y., s. 467.

⁸ Dostoyevski redaktörlüğünü yaptığı haftalık "Grajdanin" dergisinde, *Bir Yazarın Güncesi* başlığı altında toplumsal ve politik konulara yer verdiği yazılarını daha sonra aynı adla bir dergi çıkararak sürdürür. 1873–1881 yılları arasındaki bazı edebiyat eleştirileri de dahil olmak üzere çeşitli yazıları ve birkaç öyküsü, daha sonra aynı adla ayrı basım olarak yayınlanır. Yapıt klasik günce formunun dışındadır.

⁹ F.M. Dostoyevski, *Dnevnik pisatelya*, http://az.lib.ru/d/dostoewskij_f_m/text_0490.shtml#АПРЕЛЬ. Erişim: 20.06.2012

¹⁰ K. Acar, *Resimlerle Rusya, Savaşlar ve Türkler*, Nobel, Ankara, 2004, s.65.

¹¹ F.M. Dostoyevski, A.y.

¹² A.y. Doğu sorunu konusunda ayr. bkz. G.Ayas, *Dostoyevski'de Batı Sorunu-Rus Ruhu ve Evrensellik*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2010.

¹³ B. Kagarlitski, *Düşünen Sazlık*, Çev. O. Akinhay, Metis, İstanbul, 1991, s.237.

¹⁴ H.Troyat, *Dostoyevski*, Çev. L. Gürsel, İletişim, İstanbul, 2004, s.376.

¹⁵ A Walicki, *Rus Düşünce Tarihi*, Çev. A.Şenel, İletişim, İstanbul, 2009, ss. 478-479.

Avrupa'yı komünizm tehlikesinden kurtarmak için yardıma geleceği hayali kadar acınacak şeyler"dir.¹⁶ Dostoyevski'nin öngörülerinin tarihsel süreçte ne kadar geçerli olduğunu, pek çoğundan yalnızca bir örnek olarak gösterebileceğimiz tezi; İngiltere'nin sonunun geldiğini "biz değilsek de çocuklarımız görecektir" şeklindeki ütopyik varsayımı kanıtlamaktadır.¹⁷

Dostoyevski 1877 Nisanında çarın savaş ilan etmesiyle halkın coşkusundan hararetle söz eder, hatta bu coşku dalgasını körükleyerek kan dökmeyi bile dinsel olarak yüceltir. "Şu an Rusya'nın giriştiği bu savaştan daha kutsal, daha temiz ne var? (...) Sorunuz halka, sorunuz askerlere, ne için kalkıyorlar, ne için yola çıkıyorlar, bugünün savaşından ne bekliyorlar? Hepsi tek bir adam olarak, İsa'ya hizmet etmeye, ezilen kardeşlerini kurtarmaya gittiklerini söyleyecekler size (...)".¹⁸ Tarihsel olguların da gösterdiği gibi, savaş panslavist propagandalar sonucunda ilan edilmiş ve bu ilanla Rus halkının savaşa verdiği destek daha da artmış, hatta milliyetçi bir akıma dönüşmüştür.¹⁹ Dostoyevski'nin keskin çıkışları, halkın bu coşkuya kapılışına hizmet edecek niteliktedir: "Bu savaş bize gereklidir; Türklerin zulmü altında ezilen 'Slav kardeşlerimiz' için değil yalnızca, kendi kurtuluşumuz için de biz bu savaşı başlatacağız. Savaş, soysuzluk illetinde, ruhsal acılar içinde otururken soluduğumuz ve boğulduğumuz havayı temizleyecektir".²⁰ Dostoyevski'nin olağan bir konudan söz edercesine rahatlıkla yaptığı savaş çığırkanlığı, belli bir amacı ve felsefesi olan düşünceler bütünü şeklinde sunulmaktadır: "Tam tersine, savaş değil, asıl barış, uzun süreli bir barış insanları canavarlaştırır, acımasızlaştırır. Uzun süreli bir barış her zaman acımasızlık, korkaklık, kabalık, semirmiş bir bencillik ve en önemlisi akıl durgunluğu doğurur. Uzun süreli barışta yalnızca cellatlar ve halkı sömürenler palazlanır".²¹ Bu aşırı coşkulu savaş yandaşlığı uzun bir anlatım sonunda gereklilik çıkarımına bağlanır: " (...) oysa yüce bir amaç için, ezilenlerin kurtarılması için çıkar gözetmeyen ve kutsal düşünce uğruna başlatılan bir savaş, yalnızca böyle bir savaş, mikrobik, zehirli havayı temizleyecektir, ruhu iyileştirecektir, utanç verici korkaklığı, uyuşukluğu ortadan kaldıracaktır, (...). Böyle bir savaş her bireyi özveri bilinciyle, bütün bir ulusun ruhunu da karşılıklı dayanışma ve ulusu oluşturan bütün üyelerin birliği ilkesi ve bilinciyle güçlendirecektir".²² Avrupa tarihine bakıldığında her kuşağın yaşamında savaş olduğunu kanıt olarak kullanan Dostoyevski, maddi çıkar peşinde koşmadan, toprak ele geçirme hırsına ve gurur düşkünlüğüne kapılmadan yapılan savaşı "kutsal"laştırır ve "öyleyse savaş bir şeyler için zorunludur, doğal bir iyileştiricidir, insanlığı rahatlatır" şeklinde bir çıkarıma varır.²³

Dostoyevski'nin adeta "savaşın erdemi" olarak yorumlayabileceğimiz bu düşüncelerinde ne denli "içten" olduğunu, İstanbul üzerine ısrarla dile getirdiği gerçek emelleri göstermektedir. Günlüğünde 1877 Martının ilk bölümüne daha önce dile getirdiği sözlerine bir gönderme ve yinelemeyle başlamaktadır : "Evet, Haliç ve Konstantinopol, bütün bunlar bizim olacak". Yazarın daha önce toprak ele geçirme hırsına ve gurur

¹⁶ E.H. Carr, **Dostoyevski**, Çev. A.Gerçeker, İletişim, İstanbul, 2009, s.261.

¹⁷ F.M. Dostoyevski, A.y.

¹⁸ A.y.

¹⁹ K. Acar, A.g.y., s. 34.

²⁰ F.M. Dostoyevski, A.y.

²¹ A.y.

²² A.y.

²³ A.y.

düşkünlüğüne kapılmadan yapılan savaşı kutsallaştırmaktan söz ettiğini yeniden anımsatmak yararlı olacaktır. Ayrıca İstanbul için Konstantinopol sözcüğünün kullanılmış olması da, en yalın ifadesiyle, İstanbul'un fethinden 1877'ye dek geçen tarihi görmezden gelmek, Türk egemenliğini tamamen yok saymaktır. Dostoyevski'nin özellikle İstanbul ile ilgili saplantısı da, panslavist düşüncenin sonucudur. Panslavizmin özündeki Rusya'nın egemenliğinde tüm Slavları birleştiren bir devlet kurulması düşüncesi, bu savaş yıllarında giderek daha tutucu bir biçim almıştır. Ruslar her şeyden önce Türkleri "Avrupa'dan kovma"yı, İstanbul'un merkez olduğu bir Slav devleti kurmayı ve Rusya'nın bu misyonu gerçekleştirmede tarihsel hakkı olduğu düşüncesini benimsemişlerdir.²⁴ Dostoyevski'nin İngiltere üzerine tezleri gibi tarihsel öngörülerinin isabetsizliğini, H. Troyat'ın "İstanbul'un fethiyle, Rus halkının dini görevleriyle ilgili parçaları okurken insanın gülesi gelir" sözleri özetlemektedir.²⁵

Balkanlarda her zaman Rus çarlığının himayesinde olan "Slav kardeşler"e yardım sağlanması, gönüllülerin toplanması sırasında Tolstoy, *Anna Karenina*'nın son bölümünü tamamlamak üzeredir. Tolstoy bu bölümde Balkanlardaki Türk egemenliğine karşı isyan üzerine Rusya'daki dalgalanmaya ilişkin toplumsal düşünceleri diyalektik olarak ele almış ve hümanist tavrını bu başyapıtının çoğu bölümünde kendisinin sözcüsü olarak yer verdiği Levin'in düşüncelerinde açıkça yansıtmıştır. Tolstoy üzerine çalışmasıyla ünlü Rus edebiyat bilimcisi A.İ. Şifman'ın aktardığı gibi, yazar savaş yanlısı propaganda ve devlet politikasına karşı mesafeli tavrını korumuş, savaş sırasında ve sonrasında yalnızca Slav halkları için değil, Sırp, Bulgar, Türk, kim olursa olsun savaşa giden sıradan ve masum insanların yaşamı için endişelenmiştir.²⁶ Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açması karşısında Tolstoy'un ruh halini H. Troyat'ın sözleri özetlemektedir: "Lev Tolstoy'un acısı ancak yurttaşlarının büyük çoğunluğunun coşkusuyla mukayese edilebilirdi".²⁷

Anna Krenina'nın yayımcısı Katkov, H.Troyat'ın yukarıdaki sözlerinde yansıttığı gibi Tolstoy'un aksine, Rusya'nın Sırbistan ve Karadağ'a müdahalesinin ateşli savunucularındandır ve Tolstoy'un yazdığı son bölümü, bu görüşleri doğrultusunda yayınlaması mümkün değildir. Bunu yazara söylediğinde Tolstoy "şaşırdı, darıldı" diye yazar eşi Sofya Andreyevna. Savaş ilanından üç gün sonra "Lev, Sırp savaşına farklı bakıyor. Bilmiyorum neden, biz hepimiz gibi değil de, kişisel, dini bir açıdan yaklaşıyor. Bu savaşın onu çok üzdüğünü söylüyor" diye devam eder eşi.²⁸ Bu koşullar altında *Anna Krenina*'nın var olan son bölümü okurlara daha önce duyurulduğu gibi yayımcısı tarafından yayınlanmamış, Anna'nın ölümüyle Vronskiy'in gönüllü olarak savaşa gidişinden söz eden iki sayfalık bir bölüm olarak planlandığı duyurulmuştur. Bunun üzerine Tolstoy, yayımcısına romanın son bölümünün elyazmalarını geri istediğini ve "Russkiy vestnik" ile bir daha çalışmayacağını belirten bir telgraf göndermiştir. Var olan haliyle son bölüm ayrı kitapçık olarak yayımlanmıştır.²⁹

Tolstoy'un bu tavrı, kendisinin de beklediği gibi, panslavistlerin aşırı tepkisini çekmiştir. Bu grubun başında

²⁴ A.N.Kurat, A.g.y., ss.343-344.

²⁵ H.Troyat, *Dostoyevski*, A.g.y., s.379.

²⁶ A.İ. Şifman, *Lev Tolstoy i vistok*, <http://neotolstovcy.narod.ru/tolstoy/tolstoy-i-vostok.html#302>, Erişim: 20.06.2012

²⁷ H. Troyat, *Lev Tolstoy*, Çev. Z.C. Özatalay-I.Ergüden, İletişim, İstanbul, 2010, s. 490.

²⁸ A.y.

²⁹ <http://feb-web.ru/feb/tolstoy/texts/selectpr/a70/a70-803-.htm> Erişim: 20.06.2012

Dostoyevski gelmektedir. Dostoyevski *Anna Karenina*'nın son bölümünden "talihsiz" diyerek söz etmekte ve Tolstoy'un yorumlarını yanılı olarak kendince açıklamaktadır: "(...) böyle bir yazarın toplumdan kopmasının, bütün Rusya'nın topluca katıldığı yüce davadan uzak kalmasının ve kendisinin ayrıca yayımladığı sekizinci bölümde halka atfettiği paradoksal yanılığının beni nasıl etkilediğini okurlarım anlayacaklardır. Yazar halkın en değerli hazinesini düpedüz ondan çekip alıyor ve onu yaşamının başlıca anlamından mahrum bırakıyor. Halkımızın dini uğruna acı çeken kardeşleri için Rusya'nın her köşesinde yürekten inandığı bu hareketi başlatmamış olması, yazarın çok daha hoşuna giderdi. Tüm açıklığına karşın, olayı bu anlamda kabul etmiyor da".³⁰ Dostoyevski'nin yazılarına da yansıyan coşkuyla sürdürülen kampanyalar halk arasında şüphesiz etkili olmuş ve sıradan halk ve özellikle köylüler, "savaşı din ve kardeşlik gibi değerler uğruna yapılan kutsal bir savaş olarak algılamışlardır".³¹

Dostoyevski bölümün ilerleyen kısmında *Anna Karenina*'nın kurmaca karakterlerine karşın yazarın içtenliğinden söz etmekte, yine de romanı "masum" bulmadığını belirtmektedir. Başlı başına sekizinci bölümü nedeniyle romanın "masumiyet"inden duyduğu şüpheli yer yer yineleyen Dostoyevski, bundan sonra romanın kendisini şaşırtan noktalarını açıklamaya koyulmaktadır. Dostoyevski bu bölümlerde adeta *Anna Karenina*'nın son bölümüyle bir hesaplaşma içindedir: Dostoyevski sekizinci bölümde yer alan her epizoda, farklı her görüşe güncesinde tek tek yer vermiş ve bunları kendince çürütmeye çalışmıştır. Burada aslında Levin karakteri üzerinden kahramanıyla özdeşleşen Tolstoy'u eleştirmiş ve yazarı Rus toplumundan kopmakla suçlamıştır. Bunu yaparken General Çernyayev gibi savaşın içindeki tarihsel adlara da yer vererek olayların gerçekliğini panslavist coşkuyla uygun olarak betimleme olanağından da yararlanmışır.

Bütün bu eleştiri ve "yurtseverlik çağrı"larına aldırılmayan Tolstoy ise, savaşa karşı çıkışını sürdürmektedir: "Savaş devam ettikçe hiçbir şey yazmayacağım. Sanki kentte yangın çıkmış gibi. Kimse ne yapacağını bilmiyor" dediği eşinin güncesinden aktarılmaktadır.³² Olayları gazetelerden yakından izleyen Tolstoy, savaşla ilgili ilk söylentileri 1876 Kasımında Yasnaya Polyana'daki çiftliğinde duyduğunda, özel olarak Moskova'ya gidip güvenilir kaynaklardan durumu öğrenmek ister. Dönüşte şair dostu Fet'e ve eleştirmen Strahov'a şunları yazmaktadır: "Geçenlerde savaşla ilgili haberleri almak üzere Moskova'ya gittim. Her şey beni çok endişelendiriyor. Günümüzdeki Sırp hareketi saçmalığı, tarih olup şimdi önem kazandı. Savaşa neden olan güç, zamanından önce dile getirildi ve gidişatı belirledi".³³ Tolstoy Rusya'da savaş çığırıklığı yapanlara da aynı oranda öfkelenmiş, çoğu abartılı haberleri, yanlı yayınları defalarca "küstahlık" olarak adlandırmıştır. Yazar *Anna Karenina*'da bu olaya da yer vermiştir. Romanda panslavist görüşü temsil eden Sergey İvanoviç, İsa Peygamber'in "Ben sizlere barışı değil, kılıcı getirdim" sözlerini anımsatarak Balkanlardaki isyan ve savaş hazırlıklarını kutsallaştırmaya çalışır.³⁴ Bu sözleri her duyduğunda şaşırın ve huzuru kaçın Levin'in yanıtı, özü açısından elbette Tolstoy'un düşüncelerinin dile gelişidir: "Ağabeyinin de içlerinden biri olduğu topu topu

³⁰ F.M. Dostoyevski, A.y.

³¹ K. Acar, A.g.y., s.35.

³² H. Troyat, A.g.y., s. 491.

³³ A.İ. Şifman, A.y.

³⁴ L.Tolstoy, A.g.y., s. 379.

onlarca adamın, başkentlere gelen yüzlerce palavracı gönüllünün, onlara anlattıkları gibi, gazetelerde halk iradesini, intikam ve cinayet duygusunda dile getirilen halk düşüncesini yansıttıklarını söylemelerine hakları olduğunu kabul edemezdi".³⁵ Tolstoy iki kardeşi birbirine karşı tavırlarla düşünce ayrılığına sokarak kamuoyunun bu konuyla ilgili bölünmüşlüğüne, sayıca üstünlük taşımadığını ve aslında gazetelerin olayları gerçek dışı biçimde abartmasını vurgulamaktadır. Gerçekten de Rus halkında dini ve milli duyguların savaş propagandasında araç olarak kullanılmasında "Golos", "Russkiy mir" gibi tutucu yayınların etkisi büyük olmuştur. Bu savaşta Rus köylülerinin tepkisini inceleyen akademisyen A.V. Buganov'a göre, Vologodskiy, Griazovetskiy gibi hiç gazete okunmayan yerlerde bile köylüler, gazetelere abone olan ve onları kahvehanelerde veya köy meydanlarında sesli olarak okuyan zengin köylüler sayesinde tüm gelişmelerden haberdar olabilmiş ve bu açık propagandalardan etkilenmişlerdir.³⁶

Savaşı önleyebilmenin yollarını arayan Tolstoy, Çar II. Aleksandr'a savaşın gerçek amacını, Rusya'nın ilerisi için planlarını soracağı açık mektup yazmaya niyetlenir ve hemen işe koyulur. Yazısına Balkanlardaki savaşı yirmi bir yıl önceki Kırım Savaşıyla karşılaştırarak başlamış ve Rusya'nın bu savaşta yenilgisinin Balkanlardaki durumundan çok daha iyi olduğunu belirtmiştir. Ancak çarlık yönetimini ve kiliseyi suçlayan yazısını ne yayınlama, ne de çara iletilme şansı olmadığını anlayarak yarıda kesmiştir.³⁷

Bir yandan Tolstoy'un savaşa karşı çıkışı sürerken, diğer yandan Dostoyevski güncesinin başlı başına 1877 Temmuz-Ağustos ayları bölümünde, özellikle III. alt bölümde birebir Levin'in, dolayısıyla Tolstoy'un eleştirisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bölümün bir kısmında savaşın Rusya'daki algısı ortaya serilmektedir: "Kitap (*Anna Karenina*- M.Ö.P. Notu) topu topu iki buçuk ay önce çıktı, iki buçuk ay önce de Slavların maruz kaldığı sayısız işkence ve acıları anlatan sayısız olayın tamamen gerçek olduğu biliniyordu. (...) Bir buçuk yılda Slavların maruz kaldığı vahşetle ilgili öğrendiklerimiz en hastalıklı, en kudurmuş imgelemin fantezisini aşıyor. Öncelikle bu cinayetlerin gelişigüzel değil, sistemli, bile bile, olabildiğince kışkırtıcı ve özendirici olarak işlendiği bilinmektedir. Binlerce, on binlerce insan katledilmiştir. İşkencelerin öyle incelikleri var ki, geçmişte bir benzerini ne okuduk, ne de duyduk".³⁸ Burada Türklerin sözde işkenceleri ince ayrıntılarla anlatılırken ortaya çıkan büyük ve acımasız katliam tablosu karşısında Rusların müdahalesi haklı çıkarılmak istenmektedir. Bu olaylar karşısında Tolstoy'un savunması Dostoyevski'yi derinden rahatsız etmektedir: "Slavların uğradığı zulme karşı toplumumuzun bütün katmanlarında çok güçlü, içten duygular beslendiğini dile getirmek isterim. Ama Levin bu duygunun hem olamayacağını, hem de hiçbir şey hissetmediğini ısrarla söylüyor".³⁹ Levin'le ilgili bir bölümün "kibir hassasiyeti" başlığı taşıması da, Dostoyevski'nin alaycı öfkesini açıklaması açısından son derece anlamlıdır.

Dostoyevski'nin *Anna Karenina*'da en çok eleştirdiği bölümlerden birinde, yurtdışından dönen yaşlı prensin Rusya'da alevlenen Slav duyarlılığına gösterdiği şaşkınlık vardır: "Yurt dışındaydım, gazeteleri okuyordum, ama itiraf etmeliyim Bulgaristan dehşetine kadar bütün Rusların neden birdenbire Slav kardeşlerini böylesine

³⁵ A.g.y., s. 381.

³⁶ K.Acar, A.g.y., s. 36.

³⁷ A.İ. Şifman, A.y.

³⁸ F.M. Dostoyevski, A.y.

³⁹ A.y.

sevmeye başladıklarını, benimse onlara karşı hiçbir sevgi beslemediğimi bir türlü anlamamıştım. (...) Ama buraya gelince telaşa gerek olmadığını anladım ve gördüm ki, Slav kardeşlerle değil, yalnızca Rusya ile ilgilenen benden başkaları da var".⁴⁰ Rus halkında "Slav kardeşliği" duygusunun oluşmasında, Balkanlardaki olayların kullanıldığı ilk cümlede yankılanmaktadır. Duyarsızlığı için kendi kendini sorgulayan yaşlı prensin sözleri, konuyu Rusya'nın dışında bir sorun olarak gördüğünü vurgulamaktadır.

Anna Karenina'da süren diyaloglarda Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklananlara destek amacıyla Sırbistan'a giden Rus gönüllülerinin niteliği üzerine tartışmalar yer alır. Levin'e göre gönüllüler, her zaman her yere gitmeye, "isyancı çetelere girmeye hazır", kaybedecek hiçbir şeyi olmayan, amaçsız bir kitledir. Seksen milyonluk bir millette böylelerinden değil yüzlerce, binlerce bulmak hiç de zor değildir. Sergey İvanoviç içinse, bu kitle elbette, Levin'in düşündüğü gibi ayaktakımı değil, tam tersine "halkın en seçkin temsilcileri"nden oluşmaktadır. Oysa Levin için kapsamı açısından "halk" sözcüğü de niteliği belirsiz bir kitleye işaret etmektedir. Tarihsel süreçte Levin'in görüşlerine koşut olgulara değinilmektedir: "Panslavizm ve Rus milliyetçiliği üzerine çalışan Milojkovic-Djuric'e göre, coşkularına rağmen, Sırbistan'a giden gönüllülerin çoğu askeri olarak Sırlara yardımcı olabilecek insanlar olmaktan uzaktı; hatta Sırlar için birer hüsrana kaynağı idiler".⁴¹

Dostoyevski'nin Slav sorununda Rus halkının rolü üzerine yorumları da tamamen farklıdır. "İntikam için mi, cinayet için mi ayaklandı Rus halkı yalnızca? Bütün topraklarında kökü kazınarak yok edilenlere, öldürülenlere, tecavüz edilen kadın ve çocuklara, bütün dünyada arka çıkacak hiç kimsesi olmayanlara Rusya'nın yardımı kaba, gülünç, neredeyse ahlâka aykırı bir intikam ve kana susamışlık tutkusu olarak değerlendirilmektedir".⁴² Dostoyevski bu savaşta Rus güçlerinin "insanca" davranışlarına karşın Türklerin vahşetinden söz etmektedir. "(...) intikam duygusu hiç yok. Bizim şu an savaşımız bu kana susamışlarla. Rusların çok insancıl davrandıklarını duyuyoruz".⁴³ Aslında Rusya "Balkanlarda Türk Müslüman nüfusunu kendi yayılmacı siyasetinin önünde engel" olarak görmüş ve 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşını gerek bu bölgede gerekse Kafkasya'da etnik dini sorunun çözümünde bir fırsat olarak değerlendirmiştir.⁴⁴ Hatta Rus güçleri Tuna'yı geçer geçmez Türk Müslüman ahalinin üzerine "acımasızca" saldırmış, "Rus süvarileri kaçan göçmenlere bile yetişerek katletmekten geri durmamıştır". Bu savaş sırasında Balkan topraklarında çoğu Türk 250.000 ile 300.000 Müslüman öldürülmüş ve bir buçuk milyon kadar göçmen Osmanlı topraklarına sığınmak zorunda kalmıştır.⁴⁵ Dostoyevski 1877 Temmuz-Ağustos günlerinin III. bölümünde ve daha önce de yer yer Türkleri, çok üzücü olduğu kadar şaşırtıcıdır ki, "kana susamış", hatta tam olarak "kan içici", "yalana ve alçaklığa alışık millet", "Kur'an'ın yasaklamasına karşın canavarlık yapan" ve "insanca davranılamayacak alçak millet", ama Rusların "yine de insanca davrandığı" millet

⁴⁰ L.Tolstoy, A.g.y., ss. 377-378.

⁴¹ K. Acar, A.g.y., s.32'den Jelena Milojkovic-Djuric, **Panslavism and National Identity in Russia and in the Balkans 1830-1880: Images of the Self and Others**, Columbia University Press, New-York, 1994, s.101.

⁴² F.M. Dostoyevski, A.y.

⁴³ A.y.

⁴⁴ H. Yazıcı, M. Demirer, "'93 Harbi' (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)'nden Sonra Eskişehir'e Yerleştirilen Göçmenler", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Erzurum, 2006, S. 29, ss. 268-269.

⁴⁵ A.g.y., s. 269'dan K.H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu (1830-1914)**, İstanbul, 2003, s.114.

olarak anmaktadır.⁴⁶ Bu bölümler Dostoyevski'nin savaş döneminde Türklere karşı açık düşmanlığını duyurmakla birlikte özellikle Rusya'nın Balkanlardaki savaşta yer almasını gereçlendirmeye ve onaylamaya çalıştığı bölümler olarak dikkat çekmektedir.

Dostoyevski'nin bu aşırı ifadeleri, tarihsel süreçte nasıl karşılandığına özel olarak bakmayı gerektirmektedir. Tarihçi E.H. Carr'ın güncesinin içeriğini açıklarken Dostoyevski'nin kişiliği için farklı nitelermeler kullanmak durumunda kaldığı hissedilmektedir: "Dostoyevski yalancı değildi ama zihni karışık bir insandı ve *Bir Yazarın Güncesi*'nin hemen her sayfasında halkı burjuvanın üstüne yükseltirken, hiç bilmediği bir sınıfı, çok iyi bildiği ve kendisinin de ait olduğu sınıfın zararına ölküleştiriyordu"⁴⁷ Yazarın yanılgılarında halkı tanımamasının payı olduğunu gören E.H. Carr devamında, din düşünürü ve edebiyat eleştirmeni V.V. Rozanov'un sözleriyle görüşlerini desteklemektedir: "Bütün edebiyatımızda ölküleri günün gerçeklerinden böyle bütünüyle kopuk başka bir yazar yoktur".⁴⁸ Bu değerlendirmeler aşırı milliyetçi duyguların Dostoyevski'nin sanatına zarar verdiğini göstermektedir. Sonraki kuşaklar için "acı verici ve inanılmaz" görünse de, "böyle büyük bir sanatçı, kalemini milliyetçi propagandanın hizmetine vermiş"tir. Dostoyevski "ister roman, isterse makale yazsın, gittikçe kendini her şeyden önce bir sanatçı olarak değil de, bir öğretmen ve bir peygamber olarak görmeye başlamıştır". *Bir Yazarın Güncesi* yazarına "Rus milli düşüncesinin gözbebeği payesini" kazandırmışsa da, "bu muhteşem yapının kum üzerine inşa edildiği" ancak yakın dönemde anlaşılmıştır.⁴⁹

Tolstoy ise savaş öncesinde ve sırasında bu galeyana kapılmamış ve hümanizma anlayışını korumuştur. Yazar tam olarak bu yıllarda *Anna Karenina*'yı tamamladığı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşının patlak verdiği dönemde yaşama ve hatta sanatına bakış açısının tamamen değişmesiyle sonuçlanan manevi bir bunalım geçirmiştir. Bununla bağlantılı olarak değerlendirebileceğimiz gibi, ilerleyen yıllarda ulusçuluğun her türünü hatta yurtseverliği reddetmiştir. İlk dönem yapıtlarından olan *Sivastopol Öyküleri*'nde başlattığı ve *Savaş ve Barış*'ta da sürdürdüğü yiğitlik, yurtseverlik gibi erdemleri insan onurundan, akıldan ve vicdandan uzaklaşma, yani erki elinde tutanlara kölece bir boyun eğme olarak yorumlayıp yok sayar. Ulusların gösterdiği yurtseverliği, çektikleri acıların büyüklüğü genellikle daha da büyük şiddet eylemlerine başvurmalarına yol açacağı için daha da tehlikeli bulur.⁵⁰

Tolstoy'un ayrıca Doğu halklarına ve kültürlerine özel ilgi duyduğu da bilinir. Bu ilgiye odaklanan "Lev Tolstoy ve Doğu" adlı kitabının Türkiye'ye ayırdığı bölümünde Şifman'ın ele aldığı gibi, Tolstoy ilk gençlik yıllarından beri başta Türk kültürü olmak üzere özellikle Doğu kültürlerine yakın ilgi duymuştur. Üniversite döneminde çağın en iyi iki üniversitesinden biri olan Kazan Üniversitesi'ne giriş sınavlarına hazırlanırken özel eğitimcilerden iki yıl Türkçe ve Arapça dersleri almış, giriş sınavında her iki dilden de beş tam puan alarak, Arap-Türk edebiyatları bölümüne kayıt olmaya hak kazanmıştır. Tolstoy'un bu savaşla birlikte Türklere duyduğu ilginin daha da arttığı, Rus ve Fransız basınında Osmanlı'da yaşam, halkın ahlaki yapısı, Türklerin savaşa bakışıyla ilgili yazılar bulmaya

⁴⁶ F.M. Dostoyevski, A.y.

⁴⁷ E.H. Carr, *Dostoyevski*, A.g.y., s.255.

⁴⁸ A.y.

⁴⁹ A.g.y., ss. 261-262.

⁵⁰ A. Walicki, A.g.y., ss. 507-508.

çalıştığı aktarılmaktadır. Yine bu bağlamda aktarılan anekdotlara göre, 1877 Ağustosunda esir düşmüş Türk askerlerinden bir grup Tula'ya gönderilir. Tolstoy'un devasa çiftliğinin bulunduğu Yasnaya Polyana toprakları da Tula sınırlarında yer almaktadır. Yazar, çocuklarını da beraberinde alarak faaliyette olmayan bir şeker fabrikasının avlusuna, geniş mavi şalvarlar giyen, kırmızı fesli, üzgün görümlü, iri ve yakışıklı adamlarla görüşmeye gider. Tolstoy, her birinin çantasında Kur'an-ı Kerim taşıdığını görünce şaşırıldığı kadar sevinir de. Rusça bilenlerle yaptığı sohbetlerden sıradan basit halkın iki ülkede de savaş istemediğini anlatır çocuklarına.⁵¹ Tolstoy'un ayrılırken "Ne görkemli, hoş, yakışıklı yiğitler" dediği, "Türkleri, Hıristiyan katilleri olarak gören oğulları"nın ise ona "boş boş baktıkları" aktarılmaktadır.⁵² Kendi ailesi içinde bile farklılaşan konumuyla Tolstoy, benzer bir olayı da savaşta Türklere esir düşen Rusların Yasnaya Polyana'ya dönüşlerinde yaşar. Tolstoy Türk esaretinden kurtulan köylülerine onları nasıl bulduklarını sorar ve izlenimlerini günlüğüne şöyle aktarır: "Köylülerle Osmanlı ve Osmanlı vatani hakkında konuştum. Ne kadar çok şey biliyorlardı, sohbet ne kadar öğreticiydi, özellikle bizim yoksul ilgilerimizle karşılaştırıldığında".⁵³

Her zaman kıyaslanan iki dev yazarın, sık sık "peygamber" olarak anılan iki düşünürün çağın sorunu karşısında takındıkları tavrın ne denli farklı olduğu açıktır. Tolstoy hümanist anlayış içinde büyük insan gücünü yapıcı yönde kullanmayı özendirirken, Dostoyevski panslavizm uğruna yıkıcı, yok edici bir tavır benimsemiştir. Savaşın bazı tarihsel sonuçlarıysa, iki büyük yazar arasındaki karşıtlığı çözümleyecek gibidir: Rusya'nın müdahalesinden Balkanlardaki Slav milletleri büyük yararlar elde eder. Bunun için de Bulgar ve Sırlar II. Aleksandr'a "Kurtarıcı Çar" unvanını verir. Ancak Rusya'nın asıl amacının "Slav kardeşleri"ni kurtarmak olmadığı anlaşıldığında Güney Slavları arasındaki milliyetçi grup Rusya'ya karşı ayaklanır ve Bulgaristan'da "Rus düşmanlığı" kendini gösterir.⁵⁴

KAYNAKÇA

- Acar, K. (2004). *Resimlerle Rusya, Savaşlar ve Türkler*. Ankara: Nobel.
- Ayas, G. (2010). *Dostoyevski'de Batı Sorunu-Rus Ruhü ve Evrensellik*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Babayev, E. (1978). "Anna Karenina" L.N. Tolstogo. Moskova: "Hudojestvennaya literatura".
- Carr, E.H. (2009). *Dostoyevski*, Çev. A.Gerçeker. İstanbul: İletişim.
- Dostoyevski, F.M., *Dnevnik pisatelya*, http://az.lib.ru/d/dostoewskij_f_m/text_0490.shtml Erişim: 20.06.2012
- Kagarlitski, B. (1991). *Düşünen Sazlık*. Çev. O. Akinhay. İstanbul: Metis.
- Kurat, A.N. (1987). *Rusya Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu. 2. Baskı.
- Riasanovsky, N.V., Steinberg, M.D. (2011). *Rusya Tarihi*. Çev. F.Dereli. İstanbul: İnkılap.
- Şifman, A.İ., *Lev Tolstoy i vostok*, <http://neotolstovcy.narod.ru/tolstoy/tolstoy-i-vostok.html#302>, Erişim: 20.06.2012

⁵¹ A.İ. Şifman, A.y.

⁵² H. Troyat, *Lev Tolstoy*, s.492.

⁵³ A.İ. Şifman, A.y.

⁵⁴ A.N.Kurat, A.g.y., s. 356.

Şirokorad, A.B. (2009). *Osmanlı-Rus Savaşları*. İstanbul: Selenge.

Tolstoy, L. (1982). *Anna Karenina*. Leningrad: "Hudojestvennaya literatura". C.2.

Troyat, H. (2004). *Dostoyevski*. Çev. L. Gürsel. İstanbul: İletişim.

Troyat, H. (2010). *Lev Tolstoy*. Çev. Z.C. Özatalay-I.Ergüden. İstanbul: İletişim.

Walicki, A. (2009). *Rus Düşünce Tarihi*. Çev. A.Şenel. İstanbul: İletişim.

Yazıcı, H., Demirer, M., (2006). "'93 Harbi' (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)'nden Sonra Eskişehir'e Yerleştirilen H. Göçmenler". A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Erzurum. 29. 267-278.

<http://feb-web.ru/feb/tolstoy/texts/selectpr/a70/a70-803-.htm> Erişim: 20.06.2012

EXTENDED SUMMARY

Leo Tolstoy (1828-1910) and Fyodor Dostoevsky (1821-1881) the two giant Russian writers, have been compared and contrasted from many angles as two great philosophers who have developed their own system of belief and philosophy. In this study the commitment to paper of their different attitudes, concerns and their enthusiasm for the social fluctuation during the era's tragic event the Ottoman- Russian War (1877-1878) has been studied. Tolstoy does not only finish his *Anna Karenina* with the death on the railway of the character after whom the novel is named; but also interprets the war agenda in his novel by sending Vronsky to the Balkan battlefield and criticizes the advocates of war. Dostoyevsky; on the other hand, in *A Writer's Diary*, in accordance with his Pan-Slavist ideas, presents Russia's claim to conquer İstanbul as a necessity. He enthusiastically asserts the foundation of the great Slavic State -capital of which would be İstanbul- and the utopia of prevalence in Europe, and he criticizes Tolstoy's anti-war approach in a provocative way. It is worth studying the two writers' inferences and their interpretations of the same event and the same era.

Tolstoy completes his novel *Anna Karenina* in 1877, in which he gives place to many social and moral subjects through the center point of whether a married woman could be free in love or not. However; despite the fact that the main character Anna Karenina dies, the novel's continuation cannot be explained with the necessity of literary tradition. The years that Tolstoy wrote his novel are the years of the Ottoman-Russian war, in which many pains and loss in history occurred. As proven by the historical facts this war was declared as a result of Pan-Slavist propagandas and the support of Russian people was expected and it even transformed into nationalist demonstrations. As stated in historical sources this war occurs to be the most supported war by the Russian people. The Russian government motivated their people, apart from various propaganda methods using especially "the other" image more than ever before. With exclusionary "othering" propaganda, Dostoyevsky's Slav blood is awakened and the writer's Pan-Slavist ideas turned vastly into an explicit passion and feeling of vengeance. Dostoyevsky in his diary; "*A writer's Diary*" which differs from a conventional form of a diary, and which is a kind of writing collection about social and political events, approaches the events and ideas related to the Ottoman- Russian War with Pan-Slavist conservatism. The writer, in his statements about the war, he uses clear and accurate explanations of a journalist, and announces his thoughts about the war in a

special part with an obvious enthusiasm. In the meantime he benefits the possibility of combining his own thoughts with the events' reality by giving place to historical names from the war like General Cherniaiev. On the eve of the war in March 1877 he declares with a missionary tone that the Ottoman Empire which he refers as "sick man", is on the verge of collapse with a great eastern war and that Russia is not the savior only for the Balkan Slavs but also for Europe and even for the whole world.

The mission that the Orthodox utopia imposed on Russian people is reflected in an exaggerated way in Dostoyevsky. Dostoyevsky while reporting the Russian Tsar's declaration of war against the Ottomans, talks passionately about the enthusiasm of the people and he even canonizes shedding blood with enthusiasm from a religious angle embittering it. Herein, while reporting the so-called tortures of the Turks in details, he tries to justify the reaction of the Russians against the huge and relentless slaughter scene. Dostoyevsky, in various chapters of his diary, announces his explicit hostility against Turks, he especially tries to justify Russia's joining the war in the Balkans, and essentially seeing this war as an opportunity he approves the attempt to end the Turkish domination in the Balkans.

Tolstoy is about to complete *Anna Karenina* during the campaign of help and volunteers from Russia to the "Slav brothers" that have always been under the protection of Russian Tsardom. The fact that this war has affected him deeply is also reflected in the diaries of his wife Sophia Andreyevna. Against this huge slaughter, Tolstoy, without regard to his publisher's opposition and the infringement, changes his ideas about the last chapter and publishes the last chapter in a booklet that he has fictionalized solely for reflecting his own views. Tolstoy examines dialectically the social thoughts related to the fluctuation of Russian people upon the rising rebellions against the Turkish domination in the Balkans.

In this novel Tolstoy touches upon the fragmentation of the public opinion making two brothers of opposite ideas dissent, he asserts that the war advocates do not outnumber, he concentrates on that in fact newspapers exaggerate the events in an unreal way and he disapproves the provocation. The writer, in his dialogues that he used in his novel, presents to discussion the quality and the quantity of the Russian volunteers that have gone in order to support the rebels to Serbia against the Ottoman Empire. According to Levin the volunteers are aimless mass ready any time to go anywhere who have nothing to lose. Although their number is limited; it is not hard to find millions of them in a nation of 80 million. On the other hand according to Pan-Slavists this mass is certainly not of lowlives as Levin thought of, on the contrary they are the elitist representative of the people. Tolstoy's anti-war attitude does obviously find voice in the identity that he found in Levin character. As for Dostoyevsky, who voluntarily undertakes the spokespersonship of Pan-Slavism, has observed Tolstoy's sincerity in this fictitious character yet doubts the point of the novel's sincerity and goes into an ideological revenge with the last chapter of *Anna Karenina*.

According to Dostoyevsky; Tolstoy has broken off with his own people, he has walked away from a supreme aim to which the whole Russia has attended and with his paradoxical comments has gone as far as to lead his nation to a mistake towards this supreme aim. This war which is done with the Pan-Slavist ideas provocation is

reflected as a holy war done for the sake of religion and brotherhood. Thus Tolstoy was “other”ed by Dostoyevsky. As for Tolstoy without regard to criticism and of appeals of patriotism, continues his anti-war excitations and has a break in his literary studies. At this stage *Anna Karenina*’s last chapter could be an effective area that he can present his concerns related to the war and when taken into account that every part of the novel is watched for curiously; Tolstoy’s ideas could become popular in the public. Tolstoy did not only care for the Slavs; but also Serbians, Bulgarians, Turks no matter whoever it is; he reflects his anxiety he felt for the ordinary and innocent people’s lives who goes to war.

It is also included in the historical sources that Tolstoy had a special attention and intimacy towards the Eastern people, among which Turks also are. The writer’s anti-war attitude comes both from his familiarity with other groups of people and as well was his own people and his vast humanism. Dostoyevsky’s mistakes about the same subject, as historians state comes from both his unfamiliarity with his own people and from his principles’ being totally disconnected from the realities of the day.